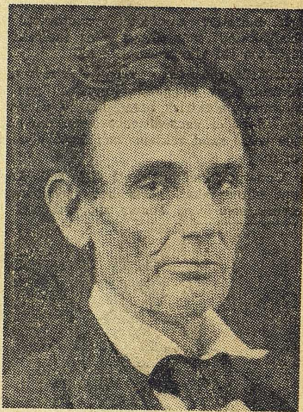

LIBERALEN LINCOLN

AMERIKANSK ÅSKÄDNING präglas, mer än något annat lands, av tron på personer såsom symboler för egenskaper. Washington, Jefferson, Jackson och Lincoln öberopas som stöd för aktuella politiska krav, för unionell maktutvidgning och för statlig självstyrelse, för sociala ingripanden och för *laissez faire*. Det väsentliga ligger emellertid inte däri att de stora döda blir fälttecken i striden, användbara vapen i debatten. De uppfattas som personligen vägledande, såsom representanter för "det goda livet", som moraliska lärare; i denna egenskap hyllas de av alla, även om de som politiker främst är en tillgång för ett visst parti eller en viss riktning. Inom denna lilla elit har Lincoln under de senaste årtiondena nått första rummet. Sandburgs stora biografi har varit det främsta medlet. Men den kritiska vetenskapliga forskningen lämnar ständigt nya bidrag till ämnet. Under de senaste åren har en rad undersökningar dragit fram obeaktade detaljer och satt gamla problem i ny belysning; denna granskning har icke lett till avslöjanden, utan gjort den beundrade bilden klarare och skarpare. Sedan Lincolns efterlämnade papper nu öppnats kan man

Abraham Lincoln i 50-årsåldern.

vänta sig en ny våg av Lincolnlitteratur.

Till de främsta forskarna på området hör sedan några år J. G. Randall, professor i historia vid Illinois universitet. Hans stora arbete om Lincoln som president (fram till slaget vid Gettysburg) ger många nya upplysningar och flera försök till omvärdering. Mera ingående och kyligt analyserande än sina föregångare skildrar han den kombination av ideella aspirationer, gruppintressen och taktiska finter som ledde fram till den republikanska nomineringen av Lincoln 1860. Han tar general McClellan i försvar och kommer till slutsatsen att kriget sannolikt kunde ha avgjorts redan 1862 eller 1863, om inte Lincoln, hetsad av de radikala kongressledarna, avbläst McClellans offensiv mot Richmond efter den oavgjorda sjudagarskampen mot Robert Lee i juni 1862. Han visar — för att nämna en omstridd detalj — att Lincolns stora Gettysburgtal av många redan från början uppfattades som ett mästerverk av politisk klokhet och moralisk nobless; Sandburg har här på grund av otillräcklig forskning lämnat missvisande uppgifter. I huvudsak är emellertid Randall av samma mening som Sandburg; den senares passionerade, av anekdoter och episoder laddade bok kompletteras av Randalls försiktigt utredande framställning. I ett annat arbete har Randall understrukit hur nära Lincoln stod Södern i uppväxtmiljö,

Liberal Statesman, Dodd, Mead & Company) söker Randall i en rad essäer skildra Lincolns allmänpolitiska åskådning, Lincoln som liberal. Ordet liberal har i USA en något annan betydelse än hos oss; ofta är det naturligt att översätta det med "framstegsman" eller "radikal". Men såsom Randall begagnar ordet kan

det utan förändring överflyttas till svenska: de centrala honnörsorden i den liberalism som här beskrivs är förnuft, demokrati, frihet, tolerans och reformer.

Klarast framträdde den sida av Lincolns person som ger oss skäl att tala om storhet i talen och skrifterna under inbördeskriget. Mot de lidelser, fördomar och illusioner som släpptes lös genom kriget, ställde han vädjanden till det nyktra förståndet och fördragsamheten. I hans tal finns inte en antydning av hat mot den sydstatskonfederation som han kände det som en plikt att betvinga, han stannade endast vid de positiva målen, unionens återställande, slavernas frigörelse och demokratin universella seger. Denna begränsning berodde inte på bristande känsla. Lincoln talade om de mänskliga egenskaper som gärna ter sig banala genom att alla prisar dem, med en sådan passion att de verkade nya, friska, underbara och åtråvärda. Han formulerade det sanna och det allmänt erkända så energiskt och originellt att åhörarna fick intrycket av upptäckt, icke av truismer.

Den känsla som gjorde Lincoln till slaveriets motståndare präglade hans inställning till alla förföljda eller eftersatta folkgrupper. Han bekämpade den agitation mot nationella och religiösa minoriteter som på 1850-talet starkt framträdde i flera amerikanska stater, bland dem kulturstaten framför andra, Massachusetts. Om främlingshatet bleve dominerande i Amerika, ville han inte stanna där: "Jag emigrerar hellre till något annat land, där man inte ger sig sken av att älska friheten." Radikal socialreformism var honom främmande — ansatser härtill fanns vid denna tid knappast i USA — men i skilda frågor visade han sin förståelse för arbetarklassens krav; sålunda försvarade han strejkrätten, krävde unionella anslag till allmännyttiga arbeten och genomdrev åtgärder till folkundervisningens fromma. Den koncentration av makten hos nordösterns kapitalister som blev en av inbördeskrigets följder var helt främmande för Lincolns politiska målsättning.

D-N

2/9 1947

Koncentrations- läger i Ryssland

Hela Lincolns verksamhet kan ses som ett försök att tillämpa demokratis grundsatser. Av dessa följde att slaveriet måste avskaffas. Men ett avskaffande av slaveriet omedelbart och med våld framstod som ett brott mot demokratin, som krävde respekt för minoriteten och vilja till uppgörelse och kompromiss. Då en medling icke blev möjlig och slaveriet måste avskaffas efter inbördeskrig, räknade Lincoln med att efter krigets slut en försonlig politik snabbt skulle mildra motsättningarna och bringa folkstyrelsen att ånyo funktionera. På denna punkt blev hans bortgång ödesdiger; hans motståndare inom det republikanska folket, de s. k. radikalerna, genomförde en undertryckningsaktion mot Södern, som under årtionden gjorde demokratin inom en stor del av USA till en fiktion.

Då det gällde internationella perspektiv smälte hos Lincoln tron på demokratin samman med patriotismen. USA var den enda stora staten med genomförd folkstyrelse, Nordens seger i inbördeskriget var därför nödvändig icke blott för USA, utan för hela världen. En klyvning av USA måste leda till de reaktionära riktningarnas seger i andra länder, till bakslag för liberalerna i

England, diktaturens kritiker i Frankrike, de republikanska motståndsmännen i Mexiko. Därför kunde Lincoln i ett budskap till kongressen skriva att "då vi ger frihet åt slavarne säkrar vi också friheten åt de fria" och i Gettysburg förklara att de stupade kämpat för att "tron på styrelse av folket, för folket och genom folket inte skall försvinna från jorden". Han kände sig, liksom senare Wilson och Franklin Roosevelt, som ledare av en internationell rörelse för demokrati. Han uppfattades också i Europa på detta sätt; medan reaktionärerna i Frankrike och England avskydde honom, vann han de brittiska arbetarnas stöd och John Brights vänskap.

Randall stannar inte vid de personliga drag hos Lincoln som gjort honom till en legendarisk figur; godheten, föraktet för konventioner, de roliga historierna, humorn och melankolin. Men Randall klarlägger varför Lincolns stora inflytande i modern amerikansk politik står i den demokratiska humanismens tjänst. Detta inflytande hör till de ovägbara faktorer som — trots de materiella intressena och striderna mellan nationaliteter, raser och socialgrupper — ger USA moralisk enhetlighet och styrka.

Herbert Tingsten

I pressen har nyligen meddelats att vissa f. d. nazistiska koncentrationsläger övertagits av de ryska ockupanterna och nu på ungefär samma sätt som förut drives i deras regi. Att ett system med tvångsarbete av liknande art sedan länge tillämpats i Sovjetunionen är väl känt och har vid några tillfällen vidgåtts av representanter för den ryska statsledningen. Sedan några dagar föreligger ett försök av två ryss-amerikaner att ingående och systematiskt beskriva detta system (Dallin and Nicolaevsky, *Forced labor in Soviet Russia*, Yale University press). Huvudförfattaren, David Dallin, straffad för revolutionär verksamhet under tsartiden och emigrant sedan 1922, har tidigare genom flera böcker — bland dem den på svenska utkomna "Rysslands verkliga ansikte" — framträtt som kännare av den kommunistiska regimen.

De av den ryska hemliga polisen förvaldade arbetslägren är i allt väsentligt av samma beskaffenhet som de nazistiska koncentrationslägren. Inom av taggtråd inhägnade, av vaktposter i torn övervakade områden är tvångsarbetarna kasernerade i baracker eller tält. I dessa jättefängelser råder den strängaste disciplin: fångarna arbetar hårt minst tolv timmar om dagen, mathållningen är ytterligt knapp, beklädnad och nattläger de enklast tänkbara, bestraffningen för varje förseelse hård. Det hänsynslösa utnyttjandet av arbetskraften och den obarmhärtiga behandlingen leder till hög dödlighet; ofta döms till tvångsarbete under tio år, men det beräknas att endast ett fåtal överlever denna tid. För att egga till ansträngning är det vanligt med ett slags Stachanov-metoder även i koncentrationslägren; de som producerar mest får en extra matranson, och på detta sätt förmås de halvsvaltande att prestera sitt yttersta. Straffmetoderna tycks vara något mera humana än under nazismen; i stor utsträckning användes exempelvis arrest utan kläder i stark köld i stället för prygel och annan misshandel.

Koncentrationslägren i Ryssland är emellertid av tidigare okänd omfattning. Det antas att minst åtta miljoner lever i dessa läger; vissa författare uppskattar antalet vida högre, till mellan tolv och femton miljoner. Då antalet kvinnliga fångar är litet, torde enligt Dallin minst en sjättedel av Rysslands vuxna manliga befolkning leva i arbetsläger. Flertalet läger är placerade i sparsamt bebyggda delar av det europeiska Ryssland och Sibirien. Guldgruvorna i Kolymaområdet liksom en rad kolgruvor bearbetas huvudsakligen av tvångsarbetare. Flera stora kanal-, järnvägs- och stadsbyggen har helt eller huvudsakligen kommit till stånd på detta sätt. Massor av tvångsarbetare är sysselsatta med industriellt arbete, särskilt för försvarets räkning.

Tvångsarbetsystemet har i stort sett stadigt vuxit i betydelse. Vid kommunisternas maktövertagande var helt andra synpunkter än de som nu dominerar vägledande för statsledningen. I anslutning till den marxistiska åskådningen utgick man från att brottsligheten var samhällets fel och att den helt skulle försvinna under en socialistisk regim. Men dels fann man snart att denna uppfattning icke höll streck, dels skapades väldiga kategorier av politiska brottslingar genom att all opposition mot de härskande blev straffbar — endast den ovillkorliga lydaktigheten och den obetingade lojaliteten kunde säkra medborgarna för tvångsåtgärder från statens sida. Redan i början av 1920-talet upprättades därför vissa koncentrationsläger. I samband med de skilda kriserna — kulakernas utrotande, krossandet av stalinismens motståndare i mitten av 1930-talet, kriget och de med detta följande erövringarna — har systemet utbyggt. Redan flera år före kriget gjorde Molotov och andra uttalanden som visar att tvångsarbetet blivit en ordinär och betydelsefull sak; de som berövats sin frihet, heter det i ett tal av 1931, används "för en rad skiftande ändamål: byggande av lands- och järnvägar, industriarbete, torvtäkt, gruvsdrift osv."

Bland de grupper som fyller koncentrationslägren nämner Dallin vanliga brottslingar, för förseelser dömda statstjänstemän — ofta använda som förmän och pådrivare — bönder som motsatt sig jordens kollektivisering, andra som yppat kritik eller tredska mot den härskande partibyråkratin, folk från de under kriget erövrade länderna som misstänkts för "kontrarevolutionära"

Aug. 12 l. 4 k.
H. u. o. m.